

Samir. Zorica 123@gmail.com.

Srpski jezik - I₁, I₂, I₃ i I₄ -

10.04
2020

НАСТАВНА ТЕМА: Морфофониологија

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Превод Вокала,
Сугласник (j) и сугласник (x)

Превод Вокала је гласовна алтернација, која се састоји у промени вокала у корену једне речи. Тиме су се створиле речи сродног, али разлогачког значења. Као резултат тих промена данас постоје алтерације вокала измеђ речи са истим кореном.

Алтерацију могу чинити два вокала, више вокала, или вокал и ф нулти алтернативни вокал.

Пр: Два вокала
e: o = шети: шок
e: u = узети: узимати
o: a = смести: смакати
u: o = бети: бој,
u: y = брисати: брус,
a: e = браћи: бери,
a: o = звати: зовем,
a: u = бацати: бацати

Више вокала
e: u: o = раздирати
раздирати: раздор
e: o: u = постои
поити: препошати

(o) и вокал
(o): e =
браћи: берем
(o): o =
звати: зовем

СУГЛАСНИК (j)

Изговор гласа (j) зависи од његовог положаја у речи, односно од суседних гласова (некад се чује, а некад не чује на одређеној местоима да ли постоји)

Сонанти (j) се више између и и вокала a, e, y/u-a, u-e, u-.

Примери: дијета, дијалог, којежити, премијер, судијин, мији, који, авијација, сензација, туријер, модијери, естадијери, давијери, ледајери, аквајери дијатри...

У ИМПЕРАТИВУ ГЛАГОЛА који се у I п. јединице презенте завршавају на

ијем: пијем - пијемо, мијем - мијемо; разбијем - разбијемо;
сакријем - сакријемо; издијем - издијемо; откријем - откријемо

код придева на-ски који су изведени од именица на-ија: историјски; хелија - хелијски; сурија - судијски; историјски; телевидија -> телевидијски;

ШУМАДИЈА → ШУМАДИЈСКИ; АЗИЈА — АЗИЈСКИ

СОНАНТ (Ј) се не пише између вокала И и О
пр: ГРАДИО, АВИОН, КАМИОН, МИЛИОН, СРИОКА, ВИОЛИНА, ЂИОСИ
ЧИОДА као и испред вокала И којем претходи било који
други вокал, пр: КАИШ, СТАНК, ДАИРЕ, НАШЕ, АШЕШТА,
ЉЕШНАР, ПРОШЕТИ, ХЕРОИНА, РУИНА, ЗАИСТА, НАШВАТ

ИЗУЗЕТАК ово правило се не односи на речи које у основи већ
садрже (Ј); догађај — догађаји; шајна — шајини;
есеј — есејистички; издаја — издајница; Крајина —
→ крајини...

У речима СТРАНОГ ПОРЕКЛА (Ј) се понекад пише
између Е и А: идеја, турнеја, епонеја, а НИКАДА се
не пише: идеал, идеалан, купеа, бифеа...

СУГЛАСНИК (Х)

У највећем делу српских народних говора, СУГЛАСНИК (Х) се
НЕ ИЗГОВАРА НА ПОЧЕТКУ НИ НА КРАЈУ РЕЧИ.

ПРАВИЛА О УПОТРЕБИ СУГЛАСНИКА (Х)

а) СУГЛАСНИК (Х) треба писати и изговарати у примерима у којима му је по пореклу
место: ХРАСИ, ХОЛУ, ХВАЛА, ХАЈДУК, ХЛЕБ, ХЛАДОВИНА, ХЛАДИ, ХОЉИЦА,
ОРАХ, СИРОМЕХ, ПРАХ, СХВАТИТИ, ПРХВАТИТИ, ЗАМАХНУТИ, ХРЕТ,
ПЛЕХ, ФУХО, ПЛАЗУХ,...

б) У речитиву множине придева, придевских именица, и неких бројева,
старијих, добријих, вреднијих, младих, брзијих, лепијих, својих,
наших, калвих, првих, једних, петих...

в) У Т.п. јермене придева: бих, рекох, одох, гух, урадох,
сидох, седох, падох...

СУГЛАСНИК Х НЕ ТРЕБА ПИСАТИ

У примерима у којима га по пореклу није ни било:

рђа, рђасти, рвасти се, рвал, рвање, ред, аш, аокев...

Циљ: Да ученици схвате писање и употребу суглас-
ника (Ј) и (Х); где се пише, где се никада
не употребљавају.

Очекивани исход: Да ученици јасно пише, употребу и
где се никада не употребљавају суглас-
ници (Ј) и (Х). Да могу шта је пред
вокала.